

Lausunto

27.02.2018

Asia: VM003:00/2017 VM/155/03.01.00/2018

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 5 §, 6 § ja 7 §:n 1 momentin kumoamisesta

1. Yleiset kommentit lakiehdotuksesta

Lyhyesti

SAMOKin mielestä lakiesityksen tavoitteet ja esitetyt muutokset ovat lähtökohtaisesti erinomaisia. Esteettömät ja saavutettavat sähköiset palvelut ovat välttämätön edellytys aidosti yhdenvertaisen yhteiskunnan rakentamiseksi.

SAMOK huomauttaa, että esityksessä asetettujen velvoitteiden täyttäminen tuottaa suurelle osalle ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnista huomattavia taloudellisia haasteita.

Jotta opiskelijakunnat kykenevät vastaamaan lakiesityksen asettamiin uusiin vaatimuksiin, on opiskelijakunnille varattava liittävä lisärahoitus toiminnan toteuttamiseksi. Ilman riittävää lisärahoitusta opiskelijakuntien on mahdoton täyttää esityksen vaatimuksia.

Opiskelijakuntien tulisi voida vedota kohtuuttomaan rasitteeseen koko digitaalisen palvelun osalta tai kohtuuttoman rasitteen pykälää olisi syytä soveltaa opiskelijakuntiin automaattisesti. Lisäksi opiskelijakuntien on voitava tehdä kohtuuttomaan rasitteeseen pohjautuvia poikkeuksia saavutettavuusvaatimuksista myös tilanteissa, joissa hankitaan uutta digitaalista palvelua.

Korkeakoulut ja esitetyt saavutettavuusnormit

SAMOK pitää lakiesitystä ja sen tavoitteita pääosin erinomaisena. Esteettömät ja saavutettavat sähköiset palvelut ovat välttämätön edellytys aidosti yhdenvertaisen yhteiskunnan rakentamiseksi. SAMOKin mielestä on erityisen hyvä, että uuden lainsäädännön myötä korkeakoulujen on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota tiedonvälityksensä esteettömyyteen ja saavutettavuuteen.

SAMOKin näkemyksen mukaan opiskelun esteettömyyden on oltava yksi korkeakoulutuksen peruslähtökohdista. Erilaisia oppijoita on tuettava riittävästi ja korkeakoulujen on varmistettava, että esteetön opiskelu on mahdollista koko opintopolun ajan. Opetushenkilökunnan osaaminen ja korkeakouluyhteisön asenteiden sekä käytössä olevien opetusmateriaalien, -menetelmien ja -välineiden sekä toimintatapojen on mahdollistettava opintojen sujuva eteneminen jokaiselle opiskelijalle. Korkeakoulujen kaikkien verkkopalveluiden on SAMOKin mielestä ehdottomasti oltava saavutettavia ja esteettämiä.

Tällä hetkellä korkeakoulujen nettisivujen saavutettavuus on osin melko kehnolla tolalla. Kun Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus selvitti vuonna 2015 korkeakouluopiskelijoiden näkemyksiä esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumisesta korkeakouluissa, nousivat korkeakoulujen verkkosivut ja tiedottaminen sekä IT-laitteet ja -järjestelmät tärkeimpien kehityskohteiden kärkeen.

Lisäksi esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Oho! Opiskelukyvyn, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen korkeakouluissa -hankkeen tiimoilta tehdyn selvityksen (2017) mukaan korkeakoulujen saavutettavuuteen liittyvät tiedot ovat edelleenkin vain harvoin selkeästi ja koordinoitusti esillä julkisilla verkkosivuilla. Tilanne on kymmenessä vuodessa parantunut, mutta tietoa joutuu edelleen hakemaan useista paikoista. Parantamisen varaa löytyy yhä lähes kaikilta korkeakouluilta.

Selvityksen mukaan korkeakoulujen verkkosivuihin tutustuva ja opintojaan vasta harkitseva ei löydä lainkaan esteettömyyteen tai saavutettavuuteen liittyvää tietoa kaikkiaan neljän yliopiston ja seitsemän ammattikorkeakoulun sivustoilta. Lisäksi vain harvalla korkeakoululla kaikki esteettömyys- ja saavutettavuustiedot löytyivät nopeasti yhdestä keskitetystä paikasta. Liian usein informaatiota täytyi etsiä hakupalvelun kautta ja käyttämällä erilaisia aiheeseen liittyviä hakusanoja. Hakijan on myös kovin vaikea vertailla verkkosivuilla tarjolla olevaa esteettömyys- ja saavutettavuustietoa ei pelkästään sen hajanaisuuden takia, vaan myös tiedon määrän ja sisällön vaihtelun vuoksi.

2. Kommentit lakiehdotuksen pykäliin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin

1 luku: Yleiset säännökset

-

2 luku: Viranomaisten digitaalisten palvelujen järjestäminen yleisölle

-

3 luku: Digitaalisten palvelujen saavutettavuus

-

4 luku: Saavutettavuusvaatimusten valvonta ja oikeussuoja

-

5 luku: Erinäiset säännökset

-

3. Kommentit vaikutusten arviointiin

Esityksessä lain soveltamisalaan kuuluvat myös julkisoikeudelliset yhteisöt, mukaan lukien myös ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat. Tämä on SAMOKin mielestä järkevää, sillä ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat toteuttavat tärkeitä laissa säädettyjä julkisia hallintotehtäviä. On opiskelijan etu, että myös opiskelijakunnat noudattavat saavutettavuuden periaatteita sähköisissä palveluissaan.

SAMOK kuitenkin huomauttaa, että lakiesityksessä ei ole tarpeeksi huomioitu opiskelijakuntien erityispiirteitä ja asemaa. Laki koskee pääasiassa suuria valtakunnallisia toimijoita, kuten Kansaneläkelaitosta, tai muita huomattavia julkisen vallan käyttäjiä kuten kuntia ja tulevia maakuntia. Lain soveltamisalaan kuuluvien organisaatioiden joukossa opiskelijakunnat ovat selkeä poikkeus: Opiskelijakunnat ovat verrattain hyvin pieniä toimijoita, joiden jäsenyys on vapaaehtoista ja toiminta paikallista. Valtaosa opiskelijakunnista on pieniä alle 2500 jäsenen yhteisöjä, joiden toimintaa ylläpidetään pitkälti opintojen ohessa tehdyllä vapaaehtoistyöllä. On selvää, että esityksessä asetettujen velvoitteiden täyttäminen tuottaa suurelle osalle ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnista huomattavia taloudellisia haasteita.

Säädösten täytäntöönpanoa vaikeuttaa erityisesti opiskelijakuntien rahoituspohja. Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien rahoitus perustuu vapaaehtoiseen jäsenyyteen ja jäsenmaksuihin. Tästä syystä kaikkia opiskelijakunnille asetettavia uusia lakisääteisiä tehtäviä on tarkasteltava siitä näkökulmasta, että miten niistä syntyvä taloudellinen rasite suhtautuu opiskelijakuntien jäsenpohjan maksuhalukkuuteen. Opiskelijakuntien vapaaehtoista jäsenmaksua ei voida loputtomasti korottaa ilman huomattavaa jäsenkatoa, joten uusia lakisääteisiä tehtäviä säädettäessä on huomioitava, että opiskelijakunnat varmasti kykenevät hoitamaan niille asetetut tehtävät. Jotta opiskelijakunnat kykenevät vastaamaan lakiesityksen asettamiin uusiin vaatimuksiin,

on opiskelijakunnille varattava liittävä lisärahoitus toiminnan toteuttamiseksi. Ilman lisärahoitusta opiskelijakuntien on mahdoton täyttää esityksen vaatimuksia.

Uusien saavutettavuusnormien noudattaminen ja täytäntöönpano on erityisen vaikeaa nyt, kun opiskelijakuntien toimintaympäristö ja varainhankinta on radikaalin muutoksen kourissa. Opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat ottamassa käyttöön avointa opiskelijadataa tarjoavan Koski-palvelun, joka sisältää ajantasaiset tiedot kaikkien opiskelijoiden opinto-oikeuksista. Eduskunta on hyväksynyt asiaa koskevan lakiesityksen ja palvelu on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2018 aikana, Koski-palvelu on suunnitelmien mukaan käytössä täydessä laajuudessaan vuonna 2019.

Kun Koski-palvelu on otettu käyttöön täydessä laajuudessaan, tarkoittaa se, että mikä tahansa taho voi jatkossa tarjota esimerkiksi maksutonta opiskelijakorttipalvelua. Tähän asti korttia ovat osana jäsenyyttä myyneet monet opiskelijajärjestöt, muun muassa ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat. Tämä on ollut tärkeä tulolähde opiskelijakunnille, joilla ei ole, toisin kuin ylioppilaskunnilla, turvanaan lakiin kirjattua automaatiojäsenyyttä. Koski-palvelun lanseeraus tarkoittaa opiskelijakunnille varsin mittavaa toimintaympäristön muutosta, keskeisimmän jäsen- ja varainhankintakanavan avautuessa entistä laajemmalle kilpailulle. Tähän saakka helpoin tapa hankkia opiskelijakortti, on ollut liittyminen opiskelijakunnan jäseneksi. Tämä toimintaympäristön drastinen muutos aiheuttaa huomattavia haasteita opiskelijakuntien vakavaraisuudelle ja talouden pitkäjänteiselle suunnittelulle. Se myös vaikeuttaa jo olemassa olevien lakisääteisten tehtävien hoitamista, joten uusien velvoitteiden, kuten esitettyjen saavutettavuusnormien, täyttäminen vaikeutuu entisestään.

Edellä mainittuihin syihin vedoten SAMOK esittääkin, että opiskelijakuntien erityisasema lain soveltamisalaan kuuluvien organisaatioiden joukossa huomioidaan ja opiskelijakunnille varataan riittävä lisärahoitus esitettyjen säädösten toimeenpanoon. Erityisluonteensa vuoksi opiskelijakuntien tulisi voida vedota kohtuuttomaan rasitteeseen koko digitaalisen palvelun osalta tai kohtuuttoman rasitteen pykälää olisi syytä soveltaa opiskelijakuntiin automaattisesti. Lisäksi opiskelijakuntien on voitava tehdä kohtuuttomaan rasitteeseen pohjautuvia poikkeuksia saavutettavuusvaatimuksista myös tilanteissa, joissa hankitaan uutta digitaalista palvelua.

4. Muut kommentit

-

Löytömäki Eero
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry.